

Op een zinvolle manier eucharistie vieren onder corona-omstandigheden

De coronamaatregelen zorgen ervoor dat de eucharistie momenteel gevierd dient te worden onder beperkende omstandigheden. Deze maken het niet altijd eenvoudig om de eucharistie zo goed mogelijk te laten verlopen. Heel wat van datgene wat liturgisch gezien belangrijk is, wordt ons ontzegd: we moeten op voldoende afstand van elkaar zitten, er mag niet gezongen worden door de gemeenschap, alle deelnemers dienen een mondkapje te dragen, er mag geen tactiel contact zijn (handen geven, vredeswens, ...), geen receptie of ontmoeting achteraf, de communie gebeurt onder heel strikte hygiënische voorwaarden, ...

De soberheid van de coronaliturgie

Toch dient dit alles ons niet noodzakelijk te verhinderen om op een zo goed mogelijke en zinvolle manier eucharistie te vieren! Meer zelfs, het zou wel eens kunnen zijn dat bepaalde participanten zich nu meer thuis voelen in de liturgie dan voor corona. Sommige gelovigen houden immers van een meer sobere liturgie, een liturgie waar hen niet van alles en nog wat gevraagd wordt te doen (briefjes schrijven waarop ze een wens moeten uitdrukken vb., in de handen klappen, zingen, ...). Voor hen gaat het er in onze zondagse eucharistieviering soms veel te druk aan toe, zeker tijdens gemeenschapsvieringen/familievieringen/gezinsvieringen waar ook nog heel wat kinderen heen en weer lopen, tal van actoren in de weer zijn, waar er een grote drukte heerst omdat nog vlak voor of tijdens de viering allerlei afspraken gemaakt dienen te worden, een haast verplicht nablijven voor een aperitief of koffie na de viering, ... En inderdaad, in de coronaliturgie valt veel van dit alles weg, en voor sommigen is dat een ware verademing. De soberheid van de liturgie zorgt voor minder verstrooidheid, zowel bij de voorganger, de verschillende actoren en de participanten. Op die manier wordt teruggekeerd naar de ware kern van de eucharistie. De zogenaamde 'gestripte viering' is voor sommige gelovigen dus een positieve evolutie.

En waarom zou dit niet zo voor velen kunnen zijn? De coronaliturgie is een meer sobere liturgie die heilzaam kan zijn voor de beleving van de eucharistie. Onze actuele manier van liturgie vieren mag daarom niet opgevat worden als een terugkeer naar vroeger, maar eerder als een uitgelezen kans om terug te keren naar de essentie. De wijze waarop we nu vieren kan ons helpen om opnieuw te ontdekken wat de kracht van de liturgie, en meer in het bijzonder, van de eucharistie is. De liturgie heeft eigenlijk niet veel grote opsmuk nodig, integendeel zelfs. Te veel opsmuk kan ons weg leiden van de kern van de zaak. Een meer sobere liturgie is bijgevolg niet synoniem aan een slechte liturgie!

Enkele opmerkingen van meer algemeen liturgische aard

Ook in deze sobere coronaliturgie blijft het belangrijk dat verschillende elementen van de liturgie vernieuwing waarvoor het Tweede Vaticaans Concilie een sterk pleidooi heeft gehouden niet zomaar onder de mat geschoven worden. In wat volgt willen we wijzen op enkele zaken die in deze vorm van vieren extra aandacht verdienen.

Vooreerst dient de voorganger erop te letten dat de viering zo vlot mogelijk kan verlopen. Alle afspraken dienen op voorhand goed gemaakt te zijn met de stewards, koster, organist, eventuele cantor, ... In een 'gestripte coronaliturgie' vallen afspraken maken tijdens de viering nog veel meer op dan in een drukker viering. Dit alles dus opdat de viering zelf zo rustig mogelijk zou kunnen verlopen. Deze **rust** is misschien wel de grootste kracht van de coronaliturgie. Dat de viering op een rustige

manier zonder veel poespas kan verlopen is heilzaam voor zowel de aanwezige gelovigen als voor de voorganger. Het helpt bij allen om zo goed mogelijk alle aandacht te kunnen richten: op het woord dat verkondigd wordt in de lezingen en de homilie, op het samen bidden, op het samen aan tafel gaan, ... En is dat trouwens niet wat actieve deelneming juist inhoudt, dat alle gelovigen op een goede, bewuste en betrokken manier kunnen aansluiten bij datgene wat er gebeurt? De rust van de viering draagt daar in hoge mate toe bij.

Als we over rust spreken, komen we automatisch ook bij het belang van **stilte**. De coronaliturgie leent zich er heel goed toe om wat meer stilte in te bouwen in de viering. Dit kan bijvoorbeeld door een stiltemoment op het ogenblik van de Kyrie, na de homilie en na de communie. Deze momenten van stilte wat langer dan anders laten duren schept een biddende sfeer en biedt kans voor de aanwezigen om in relatie te treden met Diegene rond wie we in elke eucharistieviering samenkomen: de Levende Christus. Stilte laat bovenal toe dat God zelf tot ons kan spreken. Het is vaak doorheen de stilte dat Hij zijn Woord tot ons richt, ook in de liturgie. Natuurlijk zijn dergelijke stiltemomenten in een eucharistie steeds 'geregisseerd', en kunnen ze dus niet oneindig lang duren (gebedsvieringen bieden hier meer mogelijkheden), maar deze stiltemomenten al wat meer gewicht geven dan we gewoon zijn, kan helpen om alles in een meer biddende sfeer te laten verlopen. Ook kan er wat meer nadruk gelegd worden op de gebedstilte van de voorganger na het 'laat ons bidden' bij het openingsgebed en het gebed na de communie. Ook deze stilte wat meer tot zijn recht laten komen zal beide gebeden ongetwijfeld ten goede komen, en zal ervoor zorgen dat ze effectief ervaren worden als datgene wat ze werkelijk zijn: een gebed van de ganse gemeenschap tot God, verzameld (vandaar ook het Latijnse woord '*collecta*' voor het openingsgebed) en uitgesproken door de voorganger.

Deze aandacht voor de rust en de stilte kan ons ook helpen om van de liturgie geen 'woordenkramerij' te maken. Veel van onze vieringen staan bol van de **woorden**: we starten vaak met een uitgebreid welkomstwoord, waarin de ganse thematiek van de viering/lezingen uit de doeken gedaan wordt, uitgebreide kyrie-litanieën, een ellenlange voorbede, ... En dit alles niet zelden overgoten met een 'moraliserend sausje'. Een liturgie waar de woorden van de voorganger wat 'op dieet staan' kan er enkel en alleen toe bijdragen dat het ware woord van Christus meer tot zijn recht komt. Vaak praten we als voorganger alles kapot, en plaatsen we hierbij vooral onszelf centraal. Als voorganger zijn we echter een heenwijzing naar de Christus, en 'minder woorden van onszelf' zal ervoor zorgen dat de Gans Andere beter aan het woord kan komen. Ook hebben we vaak de neiging om in onze liturgie te veel uit te leggen wat we aan het doen zijn. We willen als het ware catechese geven doorheen de liturgie. Maar in een goede liturgie moeten de symbolen voor zich spreken en dienen ze niet uitgelegd te worden. Een symbool dat vraagt om uitgelegd te worden is eigenlijk in se een slecht symbool. De coronaliturgie kan dus met andere woorden een enorme kans zijn om soberder om te gaan met de woorden.

Om het overgewicht aan woorden wat in te perken kan het **orgel** een meer belangrijke plaats krijgen in deze liturgie. De coronatijd is misschien wel de uitgelezen tijd om de organist wat extra ruimte te geven. Er bestaat een schat aan prachtige liturgische orgelmuziek. Hoog tijd dus om dit eens ten gehore te brengen. Deze muziek kan de ziel verheffen, en helpt opnieuw om in relatie te treden met Christus. Gewoon luisteren zonder zelf te moeten zingen kan uitermate heilzaam en rustgevend zijn, en heeft een heel biddend karakter. Ook luisteren naar een orgelstuk kan evenzeer actieve deelname zijn! En daar waar geen orgel of organist aanwezig is, kan men vandaag de dag op heel eenvoudige manier muziek ten gehore brengen, bijvoorbeeld door bluetooth streaming vanaf de smartphone naar een speaker set. De kwaliteit hiervan is heden ten dage zo goed geworden, dat dit ook perfect bruikbaar is in kerkgemeenschappen, zeker daar waar men te maken heeft met kleine gemeenschappen. Dit alles biedt trouwens ook de mogelijkheid om een muziekstuk van een componist te laten beluisteren en

vervolgens in de homilie de lezingen te linken aan de gehoorde compositie, zeker wanneer het gaat om een werk dat gebaseerd is op een Bijbeltekst die ook in de Woorddienst voorkomt. Mogelijkheden te over dus.

Muziek behoort tot 'het Schone'. Deze weg van de **schoonheid** leidt vanouds tot God. De liturgie zelf zit vol schoonheid. De wijze waarop we bijvoorbeeld als voorganger of als actoren de handelingen stellen, de zogenoemde '*ars celebrandi*', kan de gelovigen helpen om dichterbij God te komen. Of deze handelingen slordig gebeuren, of juist heel verzorgd en gedragen zijn, is bijgevolg van het grootste belang. Ook de waarde die we hechten aan de netheid van het kerkgebouw, aan de wijze waarop de altaarruimte is opgesteld, de schoonheid en properheid van de gewaden, de toestand van de liturgische boeken die we gebruiken, het vaatwerk, het linnen, de bloemen en de kaarsen, ... Dit alles is niet zonder belang! Uitgenodigd worden aan een mooi gedekte tafel is zoveel fijner. Het getuigt trouwens van het belang dat de gastheer of gastvrouw eraan hecht. Het vertelt ons hoe welkom we zijn en hoe belangrijk het gebeuren is. Een grotere aandacht voor dit alles kan ons helpen om van de liturgie in coronatijd toch een intense beleving te maken.

Enkele bemerkingen van praktische aard

Tot slot nog enkele kleine praktische tips:

- de cantor of voorzanger kan best gezien worden, en staat dus bij voorkeur vooraan.
- aandacht voor goede lectoren en een goede tekstzegging van de lezingen is altijd belangrijk, maar in deze sobere coronaliturgie misschien nog veel meer dan anders.
- het is belangrijk om goed na te denken over de opstelling van de stoelen. Dit kan gebeuren door een deel van de stoelen weg te halen en de stoelen als archipels of eilandjes voor de verschillende bubbels in de kerk te plaatsen. Ook bestaat de mogelijkheid om de stoelen te laten staan zoals voorheen en daarbij duidelijke tekens aan te brengen op de stoelen zodanig dat mensen goed weten waar ze wel of niet mogen zitten.
- de stewards hebben een belangrijke taak. Zij treden niet op als politieagenten, maar zijn vooral onthelend en hebben grote aandacht voor de participanten.
- het is goed om de mensen uit te nodigen om vooraan te komen zitten en zo geleidelijk de kerk op te vullen.
- in deze sobere liturgie kan het goed zijn om de gemeenschap symbolisch te laten aanvoelen dat bovenal zijzelf het eerste subject van het vieren zijn en dat de voorganger hen hierin voorgaat (overeenkomstig het adagium van Louis-Marie Chauvet '*Tous célèbrent, un seul préside*'). Dit kan bijvoorbeeld symbolisch duidelijker worden doordat de voorganger zich op bepaalde momenten van de viering in dezelfde blikrichting van de gemeenschap plaatst, en zich dus samen met hen richt naar het kruis of het koor. Dit kan tijdens de Kyrie-litanie, het openingsgebed, het Onze Vader, het gebed na de communie. Dit mag niet gezien worden als een terugkeer naar de tijd voor het concilie, maar kan helpen om de plaats van de voorganger temidden de gemeenschap symbolisch beter te expliciteren. Namens de gemeenschap bidt hij tot God.
- een processie met het Evangeliarium is in deze vieringen aangewezen. Het helpt om de aandacht voor Christus die aanwezig komt in Zijn Woord tot uitdrukking te brengen.

-het spreekt voor zich dat ook in deze vieringen, zoals altijd trouwens, de homilie bijzonder verzorgd dient te worden, wat inhoudt dat ze goed voorbereid is en niet te lang is (maximum 8 minuten!).

-het loont de moeite om de gebedsintenties in deze viering te verpersoonlijken.

-in coronavieringen is de fles met ontsmettingsgel natuurlijk onontbeerlijk, o.a. voor de uitreiking van de communie. Het is echter niet goed om deze fles de ganse viering op het altaar te laten staan. Beter staat dit wat afzonderlijk op een apart tafeltje en niet te veel in het zicht.

-ook wijzen we er nogmaals op dat zowel het brood als de beker bedekt dienen te worden tijdens de Tafeldienst.

-gezien er noodgedwongen weinig beweging is van de gelovigen tijdens deze vieringen, kan het misschien goed zijn om een grotere afwisseling tussen zitten en staan te promoten. Onze liturgische vieringen zijn jammer genoeg vaak nogal een zittend gebeuren, terwijl de liturgische houding bij uitstek de staande houding is. Deze coronaliturgie kan ons helpen om dit te herontdekken.

-ook verdient de vredeswens de nodige aandacht. Het is goed om de mensen uit te nodigen elkaar op afstand de vrede te wensen, door een handgebaar, een benadrukte blik, ... Soms kan men zelfs de indruk krijgen dat de vredeswens op die manier aan intensiteit gewonnen heeft in vergelijking met vroeger.

-de communie kan gebeuren door de mensen naar voor te laten komen, wat een belangrijke vorm van liturgische beweging is. Ook kan, als de omstandigheden hiertoe uitnodigen, hier of daar geopteerd worden voor het feit dat de priester zelf rondgaat. In ieder geval verloopt de communie heel rustig en intens, zodat het een gedragen gebeuren kan worden, een ware ontmoeting met Christus.

-het is goed dat de voorganger na de viering niet wegvlocht, maar ook vanop afstand kunnen de mensen begroet en indien nodig beluisterd worden.

- in sommige gemeenschappen wordt aan het begin van de viering ook de kans geboden om iets persoonlijks te delen, bijvoorbeeld iets wat gebeurd is en meegedragen kan worden in het gebed. Dit kan een kans zijn om zeker in kleine gemeenschappen de viering persoonlijker te maken.

-een zekere vrijheid inzake liturgie kan steeds, maar vraagt de nodige onderscheiding. De liturgie is immers een goed in elkaar gezet bouwwerk, waar men niet zomaar om het even wat kan aan veranderen. Ze heeft een zekere 'inzichtelijkheid' (*'l'intelligence de la liturgie'*), waar men op de eerste plaats moet in thuis komen. Pas wanneer men dit onder de knie heeft, kan men er op een creatievere manier mee omgaan. Ook bij het koken bijvoorbeeld geldt trouwens dat je eerst de basistechnieken moet kennen vooraleer je kan gaan experimenteren.

Tot slot

Dit alles zijn slechts enkele aanzetten. Ze zijn bedoeld om te laten inzien dat de coronaliturgie zoals we die nu noodgedwongen moeten meemaken ook heel wat kansen in zich draagt, zowel voor de aanwezige gelovigen als voor de voorganger. In vele gevallen kunnen ze helpen om dieper de eucharistie te beleven, en dus om op een sterkere manier actief te kunnen deelnemen aan de viering, hoe contradictorisch dit ook op het eerste zicht moge klinken. En wanneer alles dan hopelijk binnenkort terug normaal wordt, kan deze coronacrisis er misschien toe hebben bijgedragen om onze vieringen intenser te beleven en ons meer bewust te zijn van datgene wat we er werkelijk vieren: de ontmoeting met de Verrezen Christus.

Gino Mattheeuws en de leden van de tweetalige werkgroep Liturgie van het Vicariaat Brussel